

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 443

Gospodarka przestrzenna XXI wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Beata Mazur
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-604-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Hanna Adamiczka, Bartosz Adamiczka: Rozwój, odrzucenie, powrót – fazy interakcji miasto-rzeka w kontekście Wrocławia / Development, rejection, return – phases of city-river interaction in the context of Wrocław	11
Krystian Banet, Sylwia Rogala: Znaczenie współpracy miast i gmin w kreowaniu efektywnych systemów transportowych w odpowiedzi na zjawisko <i>urban sprawl</i> / Importance of cooperation between cities and communes in creating effective transportation systems as an answer to negative effects of urban sprawl	23
Maria Czarnecka: Wrocław, Elbląg, Legnica – różne sposoby odbudowy zabytkowych centrów / Wrocław, Elbląg, Legnica – different ways of revitalization of historical centres.....	33
Niki Derlukiewicz, Anna Mempel-Śnieżyk: Realizacja inwestycji w formie partnerstwa publiczno-prywatnego – aspekt teoretyczny / Implementation of investment in the form of public-private partnership – theoretical aspect.....	46
Adam Drobnia, Monika Janiszek, Klaudia Plac: Zielona gospodarka i zielona infrastruktura jako mechanizmy wzmacniania gospodarczo-środowiskowego wymiaru prężności miejskiej / Green economy and green infrastructure as mechanisms for strengthening of economic-environmental dimension of urban resilience	57
Dariusz Gluszczyk: Regionalny Fundusz Kapitałowy – ujęcie koncepcyjne / Regional Capital Fund – conceptual approach	70
Blanka Gosik, Maria Piech: Rola centrum handlowego w procesie gentryfikacji miast / The role of the shopping centre in the process of urban gentrification	79
Adam Sebastian Górski: Znaczenie partycypacji społecznej w procesie rewitalizacji / Importance of social participation in a revitalisation process.....	89
Julia Jachowska: Społeczne skutki gentryfikacji – studium przypadku poznańskiego osiedla Jeżyce / Social consequences of gentrification – case study of Poznań settlement Jeżyce	94
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Budżet obywatelski w Polsce. Analiza porównawcza Łodzi i Poznania / Participatory budgeting in Poland. Comparative analysis of Łódź and Poznań	103

Beata Kisielewicz: Miejsce wojewódzkich zintegrowanych inwestycji terytorialnych w regionalnych programach operacyjnych 2014-2020 / Provincial Integrated Territorial Investment in Regional Operational Programmes 2014-2020.....	115
Andrzej Klasik, Jerzy Biniński: Terytorialny foresight strategiczny. Refleksja metodologiczna / Territorial strategic foresight. Methodological reflection.....	124
Natalia Konopinska: Oddziaływanie polityki spójności na rozwój obszarów górskich na przykładzie regionu Rhône-Alpes / Economic development of the Rhône-Alpes region as an example of implementation of cohesion policy in mountainous areas.....	138
Andrzej Łuczyszyn, Agnieszka Chołodecka: Nierówności i rozwarstwienie społeczne jako dylematy społeczeństwa zdolnego do przetrwania / Inequality and social stratification as dilemmas of the society able to survive ...	152
Monika Musiał-Malago: Przeobrażenia w strefach podmiejskich dużych miast na tle procesów suburbanizacji / Changes in the suburban areas of large cities in view of suburbanization processes.....	164
Dorota Rynio: Rewitalizacja w procesie kształtowania zmian jakościowych funkcjonowania miasta / Revitalisation in a process of forming quality changes of city functioning.....	177
Przemysław Sekuła: Wpływ autostrad na rozwój lokalny – wyniki badań / Impact of highways on local development, research working paper.....	188
Piotr Serafin: Rozlewanie się miast na przykładzie Nowego Sącza w województwie małopolskim / Urban sprawl processes on the example of Nowy Sącz in Lesser Poland Voivodeship.....	204
Iga Solecka, Łukasz Dworniczak: Obywatele kształtują krajobraz miasta. Aspekty przestrzenne i funkcjonalne inicjatyw zgłaszanych w ramach Wrocławskiego Budżetu Obywatelskiego 2013-2014 / Residents shape the landscape of the city. Spatial and functional aspects of initiatives proposed under Participatory Budget of Wrocław 2013-2014.....	220
Andrzej Sztando: Motywacja władz małych miast do planowania strategicznego w świetle terminów przyjęcia i okresów obowiązywania strategii rozwoju / Motivation of small towns authorities to strategic planning in the light of timing of adoption and validity of development strategies.....	232
Jarosław Świdziński, Natalia Karolina Świdzińska: Konsultacje społeczne jako narzędzie współpracy obywateli z samorządem gminnym na przykładzie Olsztyna / Public consultation as a tool of cooperation of citizens with local municipality on example of Olsztyn.....	245
Małgorzata Twardzik: Śródmiejskie galerie i ulice handlowe śląskich miast – konkurencja czy kooperacja? (przykład Katowic) / Shopping centers and	

shopping streets in Silesian cities – competition or cooperation? (example of Katowice)	268
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Inteligentne miasto katalizatorem rozwoju regionu? / Smart city – is it a catalyst for regional development?	282
Paula Zawisza: Projekt „Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” jako przykład ochrony zabytków w Jeleniej Górze / The “Szlakiem wież widokowych pogranicza polsko-czeskiego” project as an example of protection of historical monuments in Jelenia Góra	292

Wstęp

Przestrzeń jest współcześnie ważnym czynnikiem wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Sposób jej zagospodarowania często przesądza o konkurencyjności miejsc i podmiotów. W związku z tym gospodarka przestrzenna na początku XXI wieku odgrywa istotną rolę w rozwoju miast i regionów.

W niniejszej publikacji zostały zaprezentowane różne podejścia do gospodarki przestrzennej w kontekście jej wpływu na rozwój współczesnych miast i regionów. Zebrano w niej wyniki badań i przemyśleń autorów zajmujących się aspektami gospodarki przestrzennej: ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi, prawnymi oraz środowiskowymi. Czytelnik znajdzie tu wiele informacji oraz studia przypadków dotyczące m.in.: rewitalizacji, odnowy i gentryfikacji obszarów zurbanizowanych, budowy zielonej gospodarki i zielonej infrastruktury, wdrażania koncepcji inteligentnych miast, relacji miasto-rzeka. Duży nacisk kładziony jest na zagospodarowanie przestrzeni miejskich na konkretnych przykładach, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji handlowej. Autorzy poruszają także problematykę suburbanizacji i rozlewania się miast oraz ich konsekwencji dla zagospodarowania przestrzennego, nawiązując m.in. do możliwości współpracy międzygminnej w tym zakresie. Kolejny wątek to polityka transportowa oraz wpływ infrastruktury na rozwój lokalny. W publikacji znajdziemy też wyniki badania nastawienia władz małych miast do planowania strategicznego. Autorzy prezentują również zagadnienia partycypacji społecznej i jej roli w kształtowaniu krajobrazu miejskiego, a także opracowania dotyczące: metodologii tworzenia terytorialnego foresightu strategicznego, aspektu teoretycznego partnerstwa publiczno-prywatnego, koncepcji powstawania regionalnych funduszy kapitałowych oraz mechanizmu zintegrowanych inwestycji terytorialnych. Nie zabrakło artykułów traktujących o polityce spójności i zmniejszaniu nierówności społecznych.

Redaktorzy mają nadzieję, że publikacja, zawierająca nawiązania do nowych koncepcji naukowych oraz liczne studia przypadków, okaże się interesująca. Być może będzie ona inspiracją do dalszych badań oraz zachęci do dyskusji osoby zajmujące się różnymi aspektami gospodarki przestrzennej.

Alicja Zakrzewska-Półtorak, Piotr Hajduga, Małgorzata Rogowska

Monika Musiał-Malago

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
e-mail: musialm@uek.krakow.pl

PRZEOBRAŻENIA W STREFACH PODMIEJSKICH DUŻYCH MIAST NA TLE PROCESÓW SUBURBANIZACJI

CHANGES IN THE SUBURBAN AREAS OF LARGE CITIES IN VIEW OF SUBURBANIZATION PROCESSES

DOI: 10.15611/pn.2016.443.15

Streszczenie: W ciągu ostatnich kilkunastu lat w gminach podmiejskich dużych miast zachodzą wielokierunkowe zmiany. Przeobrażenia przestrzeni dotyczą struktury demograficznej, zagospodarowania przestrzennego, w tym charakteru zabudowy, użytkowania ziemi, wyposażenia infrastrukturalnego. Procesy zachodzące na tych obszarach wynikają z bliskości miasta. Celem opracowania jest analiza zmian, jakie dokonują się na obszarach wiejskich w wyniku procesu suburbanizacji. Przedmiotem opracowania są gminy należące do powiatu krakowskiego, bezpośrednio przylegające do granic miasta Krakowa. Artykuł przedstawia rozpoznanie zjawiska na podstawie następujących kryteriów: zmian liczby ludności i jej struktury wiekowej, zmian w strukturze użytkowania ziemi, budownictwa mieszkaniowego i infrastruktury technicznej. W analizie uwzględniono przekrój czasowy obejmujący lata 2004-2013.

Słowa kluczowe: suburbanizacja, gminy wiejskie, powiat krakowski.

Summary: The aim of the study is to analyze the changes taking place in rural areas as a result of suburbanization process. The subject of this paper are rural municipalities of Cracow, directly adjacent to the city limits of Cracow. The article presents the recognition of the phenomenon on the basis of the following criteria: changes in population and its age structure, changes in the structure of land use, housing and technical infrastructure. The period of analyses covers the years 2004-2013.

Keywords: suburbanization, rural municipalities, district of Cracow.

1. Wstęp

Na przełomie XX i XXI wieku obserwuje się w Polsce dynamiczny rozwój procesów urbanizacyjnych. Zjawisko to jest widoczne szczególnie w jednostkach osadniczych stref podmiejskich dużych miast. Na obszarach zlokalizowanych w sąsiedztwie

twie miasta zachodzą zjawiska i procesy wynikające z bliskości miasta. Zachodzące przemiany przestrzeni są wielokierunkowe, dotyczą struktur zarówno społecznych, ekonomicznych, jak i przestrzennych.

Jednym z przejawów zmian jest systematyczny wzrost zaludnienia w gminach będący wynikiem m.in. nasilającego się procesu suburbanizacji. Suburbanizacja określana jest mianem rozlewania się miast i polega na migracjach ludności miast na tereny podmiejskie i przestrzennej ekspansji terenów zurbanizowanych. Proces ten jest obserwowany jako urbanizacja strefy podmiejskiej oraz dekoncentracja ludności i działalności gospodarczej w regionie miejskim [Lisowski, Grochowski 2007, s. 224; Runge 2011, s. 56].

Celem opracowania jest zbadanie skali przeobrażeń, jakie zachodzą w wyniku procesu suburbanizacji w wybranych gminach wiejskich powiatu krakowskiego. W celu zobrazowania zmian przedstawiono podstawowe wskaźniki będące reprezentantami charakterystyk m.in. demograficznych, rynku pracy, ogółu gospodarki. W badaniu brano pod uwagę dane dotyczące: zmian liczby ludności i jej struktury wiekowej, zmian w strukturze użytkowania ziemi, budownictwa mieszkaniowego i infrastruktury technicznej. W analizie uwzględniono przekrój czasowy obejmujący lata 2004-2013.

2. Przemiany ludnościowo-gospodarcze w gminach wiejskich powiatu krakowskiego

Obszar analizy obejmuje 8 jednostek przestrzennych, są to: Igołomia-Wawrzeńczyce, Kocmyrzów-Luborzyca, Liszki, Michałowice, Mogilany, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki. W opracowaniu skupiono uwagę na gminach wiejskich należących do powiatu krakowskiego, bezpośrednio przylegających do granic miasta Krakowa.

Badane gminy charakteryzują się stałym wzrostem liczby ludności. Zmiany ludnościowe w tychże gminach są jednak zróżnicowane przestrzennie. Biorąc pod uwagę potencjał ludnościowy poszczególnych gmin, za liderów zmian demograficznych należy uznać gminę Zielonki (wzrost liczby ludności w latach 2004-2013 wyniósł 31%), a następnie Michałowice (30%). Kolejne pozycje zajęły gminy: Mogilany (22%) i Wielka Wieś (19%). Najniższy wskaźnik osiągnęła gmina Igołomia-Wawrzeńczyce (zaledwie 1%).

Z perspektywy rozwoju gminy duże znaczenie ma struktura wieku mieszkańców gminy. Wielkość odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym można uznać za wskaźnik perspektyw rozwoju danego obszaru z punktu widzenia uwarunkowań demograficznych. Im większy odsetek grupy przedprodukcyjnej, tym lepsze szanse rozwojowe. Najwyższy udział grupy w wieku przedprodukcyjnym w 2013 roku wystąpił w gminach Zielonki i Mogilany. Analizując strukturę wiekową, można stwierdzić, że wszystkie badane gminy charakteryzują się spadkiem udziału ludności w wieku

przedprodukcyjnym, przy czym największy spadek miał miejsce w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce. W badanym układzie przestrzennym w 2013 r. najwyższe udziały ludności w wieku zdolności do pracy miały gminy: Liszki, Wielka Wieś i Kocmyrzów-Luborzyca. Analizując zmiany, można zauważyć występujący we wszystkich gminach umiarkowany trend wzrostowy ludności tej grupy. Wyraźnym wzrostem charakteryzowała się również grupa ludności w wieku poprodukcyjnym. W 2013 roku wśród gmin o najbardziej licznej grupie ludności w niniejszym przedziale wiekowym była gmina Igołomia-Wawrzeńczyce. Wśród 8 badanych gmin jedynie w 3 gminach miał miejsce spadek ludności w wieku 60 i więcej lat, tj. w Michałowicach, Wielkiej Wsi i Zielonkach, pozostałe gminy charakteryzowały się większym udziałem osób starszych niż dzieci (tab. 1).

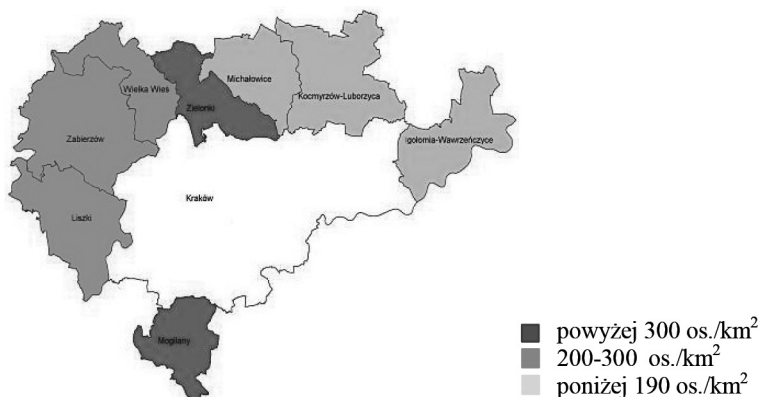
Zasadniczym wskaźnikiem charakteryzującym sytuację społeczną w gminach jest gęstość zaludnienia. W gminach powiatu krakowskiego widoczna jest znaczna rozpiętość tego wskaźnika.

Tabela 1. Struktura wiekowa ludności w gminach powiatu krakowskiego w latach 2004 i 2013

Wyszczególnienie	Ludność w wieku (w %)					
	przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Igołomia-Wawrzeńczyce	23,1	19,4	62,1	63,6	14,8	17,0
Kocmyrzów-Luborzyca	23,5	20,1	61,9	64,2	14,7	15,7
Liszki	24,4	21,0	62,5	64,7	13,0	14,3
Michałowice	23,7	21,9	61,6	63,9	14,7	14,2
Mogilany	25,0	22,3	62,7	63,5	12,3	14,3
Wielka Wieś	23,0	21,0	61,8	64,0	15,2	15,0
Zabierzów	20,3	18,4	62,6	63,6	17,1	18,0
Zielonki	22,5	22,4	62,9	63,2	14,6	14,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

Analizując gęstość zaludnienia badanych obszarów, zauważono, że wskaźnik ten był najwyższy w jednej z najdynamiczniej rozwijającej się gminie Zielonki i wynosił 415 osób/km². Równie gęsto zaludnioną gminą były Mogilany, w której zanotowano znaczny wzrost wskaźnika z 248 osób/km² w 2004 do 303 osoby/km² w 2013 roku. Kolejne gminy wiejskie, tj. Zabierzów, Liszki i Wielka Wieś, wykazywały się wartościami niższymi o ok. 50-80 mieszkańców/km². W pozostałych gminach wskaźnik ten kształtował się poniżej 190 osób/km². Najmniej zagęszczona była gmina Igołomia-Wawrzeńczyce, licząca kolejno 122 osoby/km² w 2004 r. i 123 osoby/km² w 2013 r. (rys. 1). Najniższe jest zaludnienie we wschodniej części powiatu, co wynika w dużej mierze ze słabszego rozwoju sieci osadniczej, niższego przyrostu naturalnego i rolniczego charakteru gmin. Należy zaznaczyć, że w latach 2004-2013 na każdym z badanych obszarów zaobserwowano wzrost tego wskaźnika.

Rys. 1. Gęstość zaludnienia w badanych gminach wiejskich powiatu krakowskiego w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne.

W latach 2004-2013 przyrost naturalny w badanych gminach wiejskich przyjmował wartości dodatnie, z wyjątkiem gminy Zabierzów. W ciągu 10 lat tylko w dwóch gminach, tj. Michałowicach i Mogilanach, w każdym roku przyrost naturalny był dodatni. W początkowym roku 2004 najwyższym dodatnim przyrostem naturalnym wyróżniały się dwie gminy, tj. Mogilany i Kocmyrzów-Luborzyca, natomiast największy ujemny przyrost naturalny charakteryzował gminę Zabierzów. W 2013 roku ujemny przyrost naturalny notowały wciąż gminy Zabierzów oraz Igołomia-Wawrzeńczyce (tab. 2).

Ważną składową charakterystyki społecznej jest poziom migracji, która istotnie wpływa na potencjał ludnościowy. W latach 2004-2013 widoczny jest wzmożony

Tabela 2. Przyrost naturalny w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004-2013

Gminy	Przyrost naturalny (w osobach)										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2004-2013
Igołomia-Wawrzeńczyce	6	-7	0	1	-10	30	7	10	-18	-4	15
Kocmyrzów-Luborzyca	29	-9	-21	-4	12	13	5	6	28	13	72
Liszki	-6	42	27	16	33	70	39	59	36	50	366
Michałowice	14	4	2	16	30	32	20	12	12	3	145
Mogilany	38	13	29	57	57	55	35	59	54	61	458
Wielka Wieś	14	7	-2	7	-6	12	30	11	31	2	106
Zabierzów	-44	-23	-28	-59	3	-3	-5	-41	-12	-3	-215
Zielonki	0	-20	4	15	7	12	75	50	76	49	268

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

ruch migracyjny w gminach powiatu krakowskiego. W ciągu 10 lat w badanych jednostkach odnotowano dodatnie saldo migracji. Zmiany migracyjne na tych obszarach są głównie efektem wzmożonego napływu ludności związanego z szybkim rozwojem budownictwa mieszkaniowego. Największą przewagę napływu ludności nad odpływem w przeliczeniu na 1000 ludności zarówno w 2004, jak i w 2013 r. w obrębie badanych gmin odnotowano w Zielonkach, Michałowicach, Mogilanach i Wielkiej Wsi. Do gmin o nieco niższym saldzie mieszkańców należały: Zabierzów, Kocmyrzów-Luborzyca. Jednostką administracyjną cechującą się najniższym wskaźnikiem salda migracji w 2004 oraz 2013 r. była gmina Igołomia-Wawrzeńczyce (tab. 3). Generalnie cały badany obszar w analizowanym okresie stawał się coraz bardziej atrakcyjnym miejscem dla migrantów, co odzwierciedlało się we wzroście napływu ludności, saldzie migracji oraz ogólnej liczbie ludności zamieszkującej badany teren.

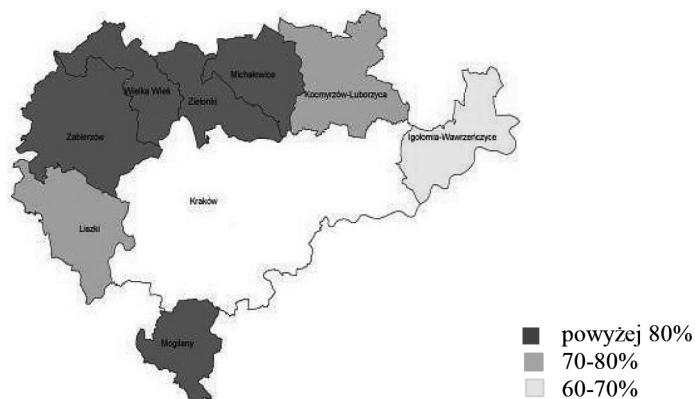
Tabela 3. Współczynniki napływu, odpływu i salda migracji ludności w badanych gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004 i 2013

Gminy	Napływ ludności/1000 mieszkańców		Udział napływu ludności z miast w napływie ogółem		Odpływ ludności/1000 mieszkańców		Saldo migracji ludności/1000 mieszkańców	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Igołomia-Wawrzeńczyce	9,0	6,3	58,0	65,3	8,7	6,2	0,4	0,1
Kocmyrzów-Luborzyca	17,3	20,7	80,1	74,8	7,1	8,0	10,4	12,8
Liszki	15,6	13,1	66,1	70,5	5,1	6,3	10,7	6,8
Michałowice	27,6	26,6	88,9	80,3	11,3	8,1	16,4	18,7
Mogilany	25,1	25,9	83,8	83,3	7,1	9,1	18,1	17,0
Wielka Wieś	23,5	25,7	80,1	86,5	7,5	7,1	16,1	18,7
Zabierzów	21,2	20,9	83,1	81,3	8,1	8,7	13,1	12,3
Zielonki	31,9	31,5	87,8	82,4	8,8	11,7	23,4	20,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

W niniejszym opracowaniu poddano analizie również kierunki migracji miastowies. Analizując udział napływu ludności z miast na tereny wiejskie, można zauważyć, że najbardziej popularnymi gminami wśród migrujących z ośrodków miejskich w 2013 r. były Wielka Wieś, Mogilany, Zielonki, Zabierzów i Michałowice, dokąd aż powyżej 80% migrantów przeniosło się z miasta. Najmniejszym odsetkiem ludności napływającej z miast wykazywała się Igołomia-Wawrzeńczyce, gdzie wskaźnik ten wyniósł 65% (rys. 2).

Kolejny wskaźnik obrazuje, które gminy tracą mieszkańców z powodu odpływu ludności. Odpływ ludności z badanych gmin jest zdecydowanie mniejszy niż napływ. Wśród gmin, w których odnotowano w 2013 r. największy odpływ ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, znalazła się gmina Zielonki, a następnie Mogi-

Rys. 2. Udział napływu ludności z miast do gmin wiejskich powiatu krakowskiego w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne.

lany, Zabierzów, Michałowice i Kocmyrzów-Luborzyca. Kolejna gmina Wielka Wieś wykazywała się różnicą między ludnością napływającą a odpływającą na poziomie 7 osób na 1000 mieszkańców (tab. 3).

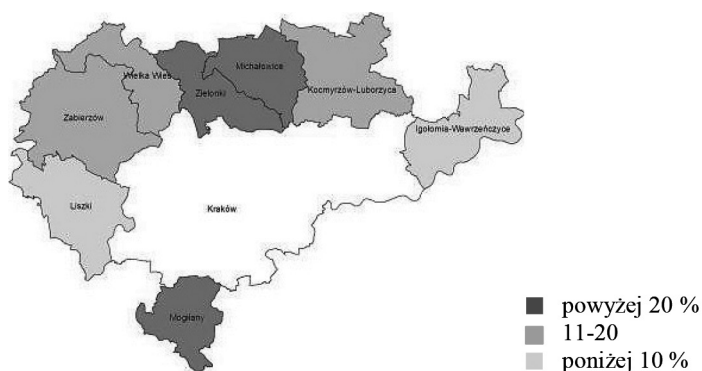
Wśród konsekwencji zwiększającej się koncentracji ludności w gminach powiatu krakowskiego należy wymienić wzrost zapotrzebowania na tereny osiedlowe. Z kolei skutkiem rozwoju obszarów mieszkaniowych są zmiany w strukturze użytkowania ziemi obszarów wiejskich znajdujących się w strefie wpływu dużego miasta [Musiał-Malago 2015, s. 420]. Zmniejszanie się areálu użytków rolnych związane jest przede wszystkim z procesem odrolniania gruntów, co może prowadzić do zaniku funkcji rolniczych. W zakresie zasobu użytków rolnych można stwierdzić, że badane gminy dysponują dość znacznym ich arealem. Zdecydowana większość badanych gmin wyróżnia się wysokimi udziałami użytków rolnych, sięgającymi nawet powyżej 80% w ogólnej powierzchni gmin. W 2013 roku najwyższy odsetek użytków rolnych miała gmina Igołomia-Wawrzeńczyce. Nieco niższymi wartościami, ale nadal wysokimi, odznaczały się gminy: Kocmyrzów-Luborzyca, Michałowice, Liszki, Zielonki i Wielka Wieś (tab. 4).

Spśród badanych gmin zdecydowanie największy udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych w 2013 r. odnotowano w gminie Zielonki (13,3%). Należy również zaznaczyć, że w Zielonkach powierzchnia terenów mieszkaniowych zajmowała 58,4% powierzchni terenów zurbanizowanych gminy. Do słabo zurbanizowanej przestrzeni – mimo iż położona jest w bliskim sąsiedztwie miasta – należy gmina Igołomia-Wawrzeńczyce. Ma to związek z przewagą na jej obszarach terenów rolniczych. Tereny zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 3,5% powierzchni ogólnej gminy, w tym tereny mieszkaniowe zaledwie 4,1% terenów zabudowanych (tab. 4, rys. 3).

Tabela 4. Struktura użytków rolnych w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w 2013 r. (w %)

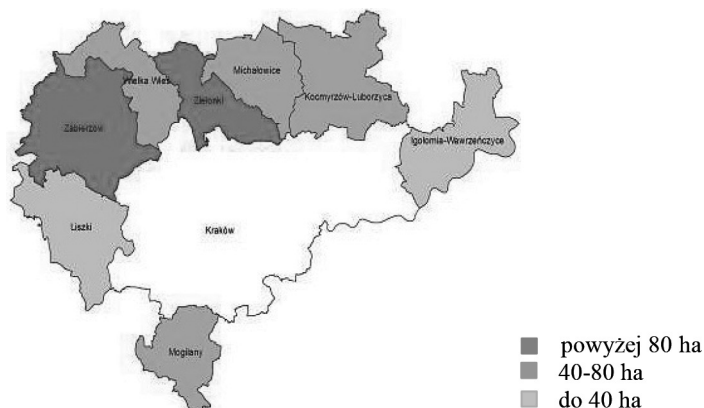
Gminy	Użytki rolne ogółem	Tereny zabudowane i zurbanizowane			
		ogółem	w tym		
			mieszaniowe	przemysłowe	komunikacyjne – drogi
Igołomia-Wawrzeńczyce	91,8	3,5	4,1	0,5	81,1
Kocmyrzów-Luborzyca	89,5	4,5	11,2	1,4	60,3
Liszki	84,3	6,0	9,9	2,8	59,4
Michałowice	85,1	8,3	50,5	1,4	35,8
Mogilany	74,7	7,6	22,7	0,9	62,7
Wielka Wieś	81,8	5,8	17,9	3,6	54,3
Zabierzów	68,9	7,8	18,0	2,8	51,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Geodezji, Kartografii i Katastru Starostwa Powiatowego w Krakowie.

Rys. 3. Tereny zabudowane i zurbanizowane mieszaniowe w ogólnej powierzchni gmin powiatu krakowskiego w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne.

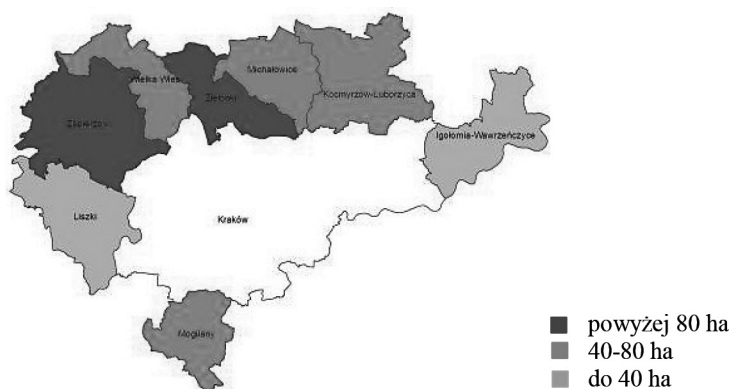
W badanych gminach można zaobserwować dynamiczny rozwój budownictwa mieszkaniowego. Zapotrzebowanie na mieszkania wiąże się z kolei ze wzrostem popytu na ziemię, co przyczynia się do przekwalifikowania gruntów rolnych na cele mieszkaniowe [Musiał-Malago 2014, s. 138]. W latach 2004-2013 największą powierzchnię gruntów rolnych przekwalifikowanych na działki budowlane odnotowano w dwóch gminach wiejskich, tj. w Zielonkach (121,15) i Zabierzowie (115,28). Znaczna część powierzchni gruntów wyłączonych z produkcji rolnej została przeznaczona w tych gminach pod zabudowę mieszkaniową, odpowiednio 105,86 i 86,87 ha. Wśród gmin, w których powierzchnia gruntów wyłączonych z produkcji rolniczej sięgała od 41 do 80 ha, znalazły się gminy Kocmyrzów-Luborzyca, Mogilany, Michałowice, Wielka Wieś. Do ostatniej grupy jednostek – z odrośnięciem do 40 ha – zaliczono gminy Igołomia-Wawrzeńczyce i Liszki (odpowiednio 12,5 i 39,6 ha) (rys. 4).

Rys. 4. Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004-2013 (w ha)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Wydziału Geodezji i Kartografii Starostwa Powiatowego w Krakowie.

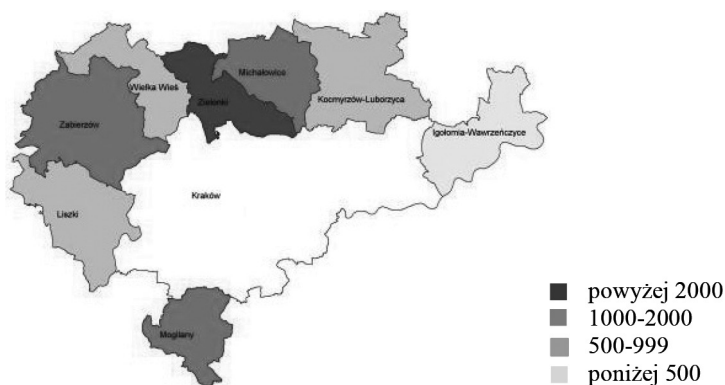
Największą powierzchnię gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej pod tereny mieszkaniowe w stosunku do powierzchni gruntów wyłączonych z produkcji rolniczej posiadały gminy Zabierzów (84,1 ha) i Zielonki (102,7 ha). W tych gminach również największa powierzchnia gruntów wyłączonych z produkcji rolniczej została przeznaczona pod tereny komunikacyjne. Z kolei najmniej gruntów przeznaczonych pod zabudowę zarówno mieszkaniową, jak i komunikacyjną w ciągu 10 lat przeznaczono w gminie Liszki i Igołomia-Wawrzeńczyce (rys. 5).

Rys. 5. Powierzchnia gruntów rolnych wyłączonych z produkcji rolniczej pod tereny mieszkaniowe w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004-2013 (w ha)

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych Wydziału Geodezji i Kartografii Starostwa Powiatowego w Krakowie.

Poziom wzrostu liczby ludności w wybranych gminach wiejskich powiatu krakowskiego wiąże się ze wzrostem liczby budynków mieszkalnych wybudowanych na tych terenach. W latach 2004-2013 ogółem oddano do użytku na terenach badanych gmin 7725 mieszkań. Dynamika wzrostu liczby mieszkań w badanych gminach wiąże się z różnymi przedziałami czasowymi. Najbardziej dynamiczny okres rozwoju budownictwa przypada na lata 2008 i 2009, oddano wówczas do użytku najwięcej mieszkań, odpowiednio 1283 i 1348. Od tego czasu obserwuje się niewielką tendencję spadkową (spadek o 38%). W analizowanym okresie pod względem budownictwa mieszkaniowego na czoło wysunęła się gmina Zielonki (2180 mieszkań oddanych do użytku). Znaczną liczbą mieszkań oddanych do użytku wykazały się również gminy Zabierzów (1610), Mogilany (1090) i Michałowice (1042). Najmniej mieszkań oddano do użytku w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce (118) (rys. 6).

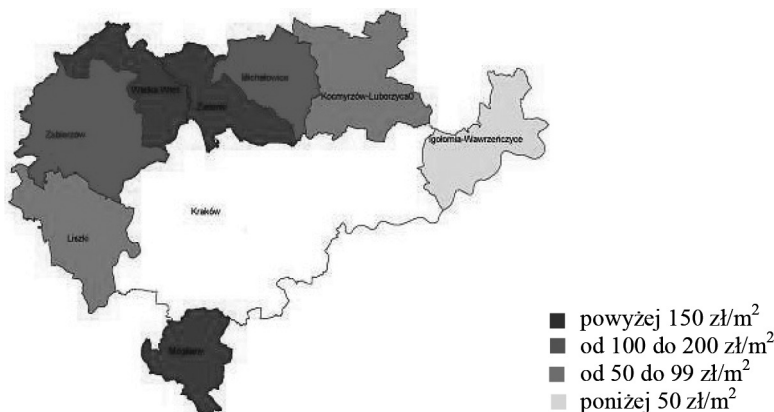
Rys. 6. Mieszkania oddane do użytku w wybranych gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004-2013

Źródło: opracowanie własne.

Ceny gruntów budowlanych w gminach wiejskich wokół Krakowa kształtują się pod wpływem wielu czynników, z których najważniejsze to: walory krajobrazowe, turystyczno-rekreacyjne, korzystny mikroklimat, dobre połączenia komunikacyjne z centrum miasta, w tym planowana budowa odcinków obwodnicy Krakowa, zatwierdzone plany zagospodarowania przestrzennego, dobra dostępność do podstawowych elementów infrastruktury technicznej oraz sąsiedztwo już istniejącej zabudowy. Gminy, które mają pełen zestaw takich cech, należą do najbardziej popularnych rejonów osiedlania się mieszkańców Krakowa. W badanych gminach sytuacja na rynku nieruchomości gruntowych zabudowanych jest różna. Gminy wiejskie powiatu krakowskiego cechuje wzrost cen jednostkowych nieruchomości gruntowych o przeznaczeniu mieszkaniowym. Niezmiennie od kilku lat w zbiorze najdroższych gmin znajdują się Zielonki, Mogilany i Wielka Wieś. W 2013 roku w tychże gminach ceny gruntów pod zabudowę mieszkaniową i zagrodową wynosiły powyżej

150 zł/m². Gminy Michałowice i Zabierzów są kolejnym ważnym obszarem rynku nieruchomości na terenie powiatu krakowskiego, gdzie średnia cena kształtowała się na poziomie 100-150 zł/m². W pozostałych gminach ceny gruntów mieszkaniowych wahały się w granicach od 40 do 100 zł/m². Najtańsze działki znajdowały się na terenie gminy Igołomia-Wawrzeńczyce (rys. 7). Należy zaznaczyć, że rynek nieruchomości na terenie powiatu krakowskiego jest interesującą alternatywą dla wysokich cen mieszkań i gruntów w Krakowie.

W latach 2004-2013 można zauważyć aprecjację cen we wszystkich analizowanych gminach. Największy wzrost cen działek miał miejsce w gminach Liszki (prawie 5-krotny wzrost), Wielka Wieś (ponad 3-krotny wzrost) i Kocmyrzów-Luborzyca (ponad 3-krotny wzrost). Najmniej wzrosły ceny działek w gminach Michałowice i Zielonki (2-krotny wzrost), a także w Zabierzowie i Mogilanach (3-krotny wzrost). Należy jednak zaznaczyć, że najniższy wzrost cen działek wystąpił w gminach, w których cena za 1 m² była najwyższa.

Rys. 7. Średnie ceny gruntów pod zabudowę mieszkaniową i zagrodową w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w 2013 r. (cena w zł/m²)

Źródło: opracowanie własne.

Poszczególne gminy powiatu krakowskiego cechuje również wzrost liczby transakcji gruntami o przeznaczeniu mieszkaniowym. Pod względem liczby transakcji w 2013 r. zdecydowanym liderem była gmina Zabierzów, w dalszej kolejności Zielonki. Najmniejsza liczba transakcji nieruchomościami o przeznaczeniu mieszkaniowym dotyczyła gmin cechujących się agrarnym charakterem.

Wieś podmiejska z tradycyjnej niegdyś rolniczej przekształca się w wielofunkcyjną. Jej mieszkańcy znajdują zatrudnienie w nowo powstających przedsiębiorstwach lokalizowanych na terenach tychże gmin. W celu zobrazowania przeobrażeń, jakie zachodziły w strukturze społeczno-ekonomicznej w badanych gminach wiejskich, dokonano również analizy zmian w liczebności podmiotów gospodarczych.

W latach 2004-2013 w analizowanym obszarze odnotowano wyraźny wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON z 9487 do 23 963. Świadczy to o rozwoju przedsiębiorczości na tych obszarach. Największy, bo prawie 2-krotny wzrost liczby podmiotów gospodarczych odnotowano w gminie Michałowice. Wysoką dynamiką zmian liczby podmiotów gospodarczych wyróżniały się również gminy: Zielonki (80%), Wielka Wieś (68%) i Mogilany (66%). Najmniejszy wzrost liczebny firm w porównaniu z pozostałymi gminami wystąpił w 2 gminach wiejskich, tj. Igołomia-Wawrzeńczyce i Kocmyrzów-Luborzyca (odpowiednio 42 i 51%). Syntetycznym miernikiem rozwoju przedsiębiorczości jest liczba podmiotów gospodarczych przypadająca na 1000 mieszkańców. Większość badanych gmin wyróżniała się dość wysokim poziomem badanego wskaźnika (90-140 podmiotów gospodarczych/1000 mieszkańców). Najwięcej zarejestrowanych podmiotów w przeliczeniu na 1000 ludności w 2013 r. było w gminach Zielonki i Mogilany. Równie wysokie wskaźniki odnotowały gminy Wielka Wieś i Zabierzów (po 118). Jedyne 2 gminy mieściły się w przedziale 68-81 podmiotów gospodarczych/1000 mieszkańców, tj. Kocmyrzów-Luborzyca i Igołomia-Wawrzeńczyce (rys. 8).

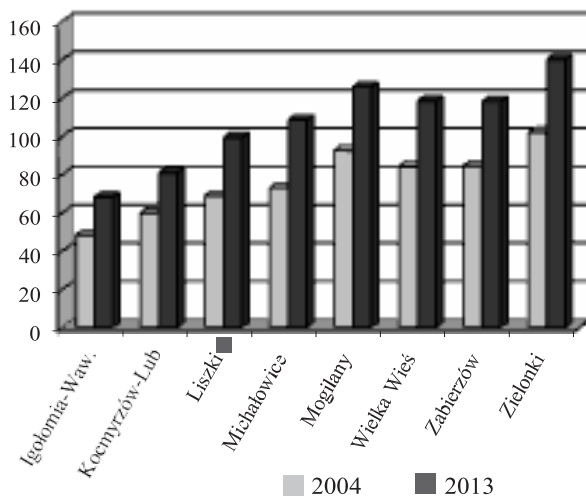
Za miernik natężenia przedsiębiorczości prywatnej można przyjąć liczbę osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 ludności. Z analizy danych wynika, że w 2013 r. wskaźnik ten przyjmował najwyższe wartości w dwóch gminach: Zielonki i Mogilany, najniższe natomiast w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce. W pozostałych gminach wskaźnik ten kształtował się w przedziale od 69 do 93 osób na 1000 mieszkańców (tab. 5). Wraz z rozwojem przedsiębiorczości wzrasta liczba zatrudnionych na danym obszarze.

W 2013 roku w gminie Zabierzów pracowało 12,7 tys. osób, czyli ok. 80% ludności w wieku produkcyjnym. W stosunku do 2004 roku zatrudnienie w tej gminie

Tabela 5. Podmioty gospodarcze w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004 i 2013

Gminy	Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON		Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą/1000 ludności		Pracujący ogółem		Pracujący/1000 ludności w wieku produkcyjnym	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Igołomia- Wawrzeńczyce	370	527	39	53	292	577	62	117
Kocmyrzów- Luborzyca	782	1183	49	69	451	654	56	70
Liszki	1067	1648	59	84	880	2915	91	272
Michałowice	549	1056	62	92	394	749	85	121
Mogilany	1002	1665	76	102	1109	1638	164	195
Wielka Wieś	774	1297	69	93	870	2866	153	409
Zabierzów	1863	2964	65	90	4034	12701	293	798
Zielonki	1574	2829	83	113	1457	1863	150	146

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

Rys. 8. Podmioty gospodarcze na 1000 ludności w gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004 i 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

wzrosło przeszło 2-krotnie. Najgorzej pod tym względem wypadła gmina Igołomia-Wawrzeńczyce.

Atrakcyjność i możliwości rozwoju danego obszaru, zarówno co do zabudowy mieszkaniowej, jak i rozwoju przedsiębiorczości zwiększa dostępność do sieci kanalizacyjnej. Prymat w zakresie rozwoju sieci kanalizacyjnej w 2013 r. należał do gmin Zielonki i Zabierzów, gdzie na 1 km² powierzchni gminy przypadało ponad 3 km sieci kanalizacyjnej.

Tabela 6. Długość sieci kanalizacyjnej i udział jej użytkowników w badanych gminach wiejskich powiatu krakowskiego w latach 2004 i 2013

Gminy	Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (w km)		Długość sieci kanalizacyjnej/km ² powierzchni gminy		% ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	
	2004	2013	2004	2013	2004	2013
Igołomia-Wawrzeńczyce	1,5	0	0,02	0,00	1,8	1,6
Kocmyrzów-Luborzyca	0	33,2	0,00	0,41	0,0	12,0
Liszki	34,9	90,0	0,48	1,25	15,1	36,8
Michałowice	3,6	18,5	0,07	0,36	5,6	13,7
Mogilany	32,0	47,6	0,73	1,08	24,2	33,0
Wielka Wieś	17,7	111,1	0,37	2,31	13,7	50,8
Zabierzów	137,9	334,4	1,38	3,38	40,8	71,2
Zielonki	48,2	167,5	1,00	3,42	33,6	58,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych].

W 2013 roku 3 z 8 gmin charakteryzowało się ponad 50-procentowym udziałem użytkowników tej sieci. Najwyższy udział użytkowników omawianej sieci odnotowano w gminie Zabierzów, z kolei najniższy w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce (tab. 6).

3. Zakończenie

W ciągu ostatnich kilkunastu lat w gminach podmiejskich dużych miast zachodzą wielokierunkowe zmiany. Przeobrażenia przestrzeni dotyczą struktury demograficznej, zagospodarowania przestrzennego, w tym charakteru zabudowy, użytkowania ziemi, wyposażenia infrastrukturalnego.

Korzystne warunki środowiska wiejskiego, dobra dostępność komunikacyjna, dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, niższe ceny gruntów oraz mieszkań w porównaniu z miastem sprzyjają dynamice przemian. Gminy te są uznawane przez mieszkańców Krakowa za konkurencyjne w stosunku do miasta i atrakcyjne do zamieszkania. Stały wzrost zaludnienia w tych gminach świadczy o rosnącej atrakcyjności migracyjnej tego obszaru oraz o ożywionym procesie suburbanizacji. Przeprowadzone badania wykazują jednak wyraźne ukierunkowanie przestrzenne tego procesu. W powiecie krakowskim widoczna jest różnica między wschodnimi a pozostałymi krańcami tego obszaru. W gminach wiejskich badanego powiatu położonych na południe i północny-zachód od Krakowa procesy suburbanizacji są najbardziej zaawansowane [Musiał-Malago 2014, s. 143]. Największą popularnością cieszą się gminy wiejskie Zielonki i Mogilany. Równie intensywne procesy suburbanizacji można zaobserwować w gminach Zabierzów, Michałowice i Wielka Wieś. Podsumowując, można stwierdzić, że gminy wiejskie powiatu krakowskiego leżące w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowa znajdują się w korzystnej sytuacji demograficznej i dynamicznie się rozwijają.

Literatura

Bank danych Lokalnych, GUS.

Lisowski A., Grochowski M., 2009, *Procesy suburbanizacji. Uwarunkowania, formy, konsekwencje*. Instytut Geografii i Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Musiał-Malago M., 2014, *Suburbanizacja przestrzenna i ekonomiczna obszarów podmiejskich Krakowa*, [w:] Maciejewska A. (red), *Współczesne uwarunkowania gospodarowania przestrzenią- szanse i zagrożenia dla zrównoważonego rozwoju*, Wydział geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, Warszawa.

Musiał-Malago M., 2015, *Analiza i ocena przemian demograficznych i przestrzennych w gminach podmiejskich Krakowa*, Studia KPZK PAN, nr 161, Warszawa.

Runge J., 2011, *Społeczno-gospodarcze oraz przestrzenne przejawy suburbanizacji w województwie śląskim*, [w:] Słodczyk J. *Procesy suburbanizacji w wybranych miastach Polski*, Studia miejskie, t. 3, Opole.